

"קארמה" בסיפורו של צלפחד
ר' מ. נבון

במדבר כז

(א) ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה למשפחות מנשה בן יוסף ואלה שמות בנותיו מחלה נעה וחסלה ומלכה ותרחצה: (ב) ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה פתח אהל מועד לאמר: (ג) אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על יקוק בעדת קרח כי בחטאו מת ובנים לא היו לו: (ד) למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו: (ה) ויקרב משה את משפטו לפני יקוק: ס (ו) ויאמר יקוק אל משה לאמר: (ז) בן בנות צלפחד דברת נתן תתן להם אחזת נחלה בתוך אחי אביהם והעברת את נחלת אביהן להן: (ח) ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו: (ט) ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו: (י) ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו: (יא) ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשאר הקרוב אליו ממשפחתו ונרש אתה והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צוה יקוק את משה: ס

תלמוד בבלי שבת צו:ב

תנו רבנן: מקושש זה צלפחד, וכן הוא אומר + במדבר טו+ ויהיו בני ישראל "במדבר" וימצאו איש וגו' ולהלן הוא אומר + במדבר כז+ אבינו מת "במדבר", מה להלן צלפחד, אף כאן צלפחד, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יהודה בן בתירא: עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין. אם כדבריך, התורה כיסתו ואתה מגלה אותו! ואם לאו - אתה מוציא לעז על אותו צדיק. (צו:א) ואלא, הא גמר גזירה שוה! גזירה שוה לא גמר. אלא מהיכא הוה? - + במדבר יד+ מ"ויעפילו" הוה.

במדבר טו

(לב) ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת: (לג) ויקריבו אותו המצאים אותו מקושש עצים אל משה ואל אהרן ואל כל העדה: (לד) ויניחו אותו במשקל כי לא פרש מה יעשה לו: ס (לה) ויאמר יקוק אל משה מות יומת האיש רגום אותו באבנים כל העדה מחוץ למחנה: (לו) ויצאו אותו כל העדה אל מחוץ למחנה וירגמו אותו באבנים וימת כאשר צוה יקוק את משה: פ

תורה תמימה הערות במדבר פרק טו הערה צט

לכאורה אינו מבואר טעם הגז"ש, דמאי שייכות סמיכתם זל"ז, ויתכן לומר דמדויק בשני הענינים יתור המלה במדבר, אחרי שדבר ידוע הוא שהיו אז במדבר בדרך מסעם, ויען כי זה ידוע כי היה בו חטא מיוחד, וכמ"ש בנותיו כי בחטאו מת (פי פנחס), לכן דריש עפ"י הגז"ש במדבר שחטאו היה מקושש עצים. והנה איתא בגמ' אמר ליה ר' יהודה בן בתירא לר' עקיבא, עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין, שאם כדברך הוא התורה כיסתו ואתה מגלה אותו, ואם לאו, הרי אתה מוציא לעז על אותו צדיק, וצ"ל בדעתיה דר"ע דס"ל כמ"ד במ"ר דמקושש לשם שמים נתכוון, שהיו ישראל אומרים כיון שנגזרה עליהם ממעשה מרגלים שלא יכנסו לארץ שוב אין מחויבים במצות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים וידעו. ובגמ' מפרש דעת ריב"ב דאע"פ דר"ע גמר גז"ש, אך הוא, ריב"ב, לא קיבל גז"ש זו מרבו, וס"ל דאין אדם דן גז"ש מעצמו, ובדבר חטא צלפחד אף על פי דכתיב מפורש (פי פנחס) כי בחטאו מת, ס"ל דהיה מן המעפילים לעלות ההרה, לאחר מעשה מרגלים, ונענשו, יעו"ש:

מהרש"א חידושי אגדות מסכת בבא בתרא דף קיט עמוד א

וראויה פי מקושש שתכתב ע"י משה אלא כו'. בפי הזורק קאמר ר"ע מקושש זה צלפחד כו' ע"ש וכך אמרו במדרש שאמרו בנותיו כי בחטאו מת הוא המקושש ר"ל חטא של יחיד הנזכר בדור המדבר ואפשר לומר שאמרו בנותיו כן לחוס על זרעו וע"פ מ"ש ת"י בפרשת שלח לך בפסוק ויהיו בני וגו' קם גברא מדבית יוסף אמר בממרי' איזיל ואתלוש קיסין כו' ומשה יתבע אולפן מן קדם ה' וידון יתי בכך אשתמודע קנסא לכל בית כו' ע"ש והשתא בנותיו התנצלו בזה בעבור אביהם ואמרו כמו שאתה לא ידעת באיזו מיתה ימות גם זה היה כוונתו כדי שידע באיזה מיתה דנין המחלל שבת וז"ש בחטאו מת לא חטא רק כדי שיהיה מת וידעו באיזה מיתה דנין המחלל שבת ויש שאלו בזה בת"י היאך חטא באיסור שבת כדי לידע באיזה מיתה דנין המחלל שבת וי"ל כיון שלא היה צריך למלאכה זו אלא לידע באיזו מיתה כו' ה"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה כמו חופר גומא וא"צ אלא לעפרה שהוא פטור לר"ש ומיהו הוא ודאי דהיה חייב מיתה בדיני אדם שלא ידעו העדים שהתרו בו שהוא עשה על דעת זו ואינן אלא דברים שבלב ודנין היו אותו למיתה ע"פ העדות וכן י"ל לפי המדרש שכתבו התוסי' לקמן דצלפחד היינו מקושש והיה בתחלת מ' שנה ולשם שמים נתכוין שהיו אומרים כיון שנגזר עליהם שלא ליכנס לארץ ממעשה המרגלים שוב אין חייבים במצות עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים עכ"ל דה"ל נמי מלאכה שאינה צריכה לגופה וק"ל:

תוספות מסכת בבא בתרא דף קיט עמוד ב

אפילו קטנה שבהן לא נשאת פחות מארבעים שנה - נראה לרשב"א דסבר לה כמ"ד (שבת דף צו:):
צלפחד היינו מקושש ומעשה המקושש היה בתחלת ארבעים מיד אחר מעשה מרגלים דאמר
במדרש דלשם שמים נתכוין שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה
מרגלים שוב אין מחויבין במצות עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים ולא נשאו עד סוף
ארבעים שנה כדמוכחי קראי.

חתם סופר מסכת שבת דף צו עמוד ב

אתה מוצא לעז על אותו צדיק. בפרק י"ג כתבו תוס' דיש במדרש מקושש לשם שמים נתכוון עיין
שם. אך שיטת ר"ע לא כן הוא דהמדרש הנ"ל ס"ל דהיה דעתו לשם שמים ולא שייך מה דאמר
התם תלמיד ר"ע ראוי ה"י אותה פרשה שתכתוב ע"י משה אלא שמגלגלין חובה ע"י חייב א"כ לא
ה"י כוונתו לשי"ש:

רשב"ם מסכת בבא בתרא דף קיט עמוד ב

שמגלגלים זכות - שהבנים והקרובים יירשו את קרוביהם. על ידי זכאי - בנות צלפחד.
וחובה - היינו סקילה שחמורה דנוח הוא לאדם לדון בחנק. על ידי חייב - מקושש.

תלמוד בבלי בבא בתרא קיט:א

שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא, וכך היה רבי שמעון השקמוני אומר: יודע היה
משה רבינו שבנות צלפחד יורשות הן, אבל לא היה יודע אם נוטלות חלק בכורה אם לא, וראויה
היתה פרשת נחלות ליכתב על ידי משה, אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן; ויודע היה משה
רבינו שהמקושש במיתה, שנאמר: + שמות ל"א + מחלליה מות יומת, אבל לא היה יודע באי זו
מיתה הוא ימות, וראויה היתה פרשת מקושש שתכתב ע"י משה, אלא שנתחייב מקושש ונכתבה
על ידו; ללמדך, קיט:ב שמגלגלים זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב; ...

תלמוד בבלי תענית כט:א

דתניא: מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב. אמרו: כשחרב בית המקדש בראשונה
אותו היום ערב תשעה באב היה.

תלמוד בבלי שבת קנ:ב

תנו רבנן: מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו, ונמלך עליה לגודרה, ונזכר ששבת הוא,
ונמנע אותו חסיד ולא גדרה. ונעשה לו נס, ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו.

החיד"א - חיים יוסף דויד אזולאי ("דבש לפי") (1724 - 1806)

והחסיד הזה היה צלפחד שחילל שבת והוא היה המקושש. ונתקן על ידי החסיד הזה,
שבא לידי ניסיון ונתגבר על יצרו ושמר את השבת. ומקודם מת על חילול שבת, ועל ידי זה
היתה לו פרנסתו, שלא יהא עני חשוב כמות. ואילן צלף רמוז בשמו - צלף חד. והמבין יבין.

נגה ראובני, שיח ועץ במורשת ישראל, נאות קדומים, דף 48

משך כל עונות פריחתו מוציא הצלף פרחים חדשים מדי יום ביומו. כל פרח עומד פתוח במלוא-יופיו
פחות מ-24 שעות. לעת ערב נפתח הפקע לפרח, וכחום היום למחרת בצהריים הוא כבר נובל, כאשר
בראש העלי שלו מזדקפת האביונה, היא הפרי הצעיר. הצלף נותן, איפוא, פירות חדשים בכל יום
במשך כל עונת פריחתו. ... כדי לקבל יבול משובח חייבים המלקטים לצאת אל הצלף מדי יום ביומו
במשך כל העונה הארוכה הזאת. שאם לא כן יפסידו יבולו של אותו יום: "קפריסין", "תמרות", או
"אביונות" שלא נלקטו היום, יגיעו מחר, ... לממדים בלתי רצויים ולטעם מריר מדי. וכן להיפך: אין
ללקט אותם צעירים מדי, ולו ביום אחד, משום שבצעירים הללו לא התפתח עדיין הטעם המיוחד ...

תלמוד בבלי מסכת שבת דף ל עמוד ב

ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש: עתידי אילנות שמוציאין פירות בכל יום, שנאמר
+ יחזקאל יז + ונשא ענף ועשה פרי, מה ענף בכל יום - אף פרי בכל יום. ליגלג עליו אותו
תלמיד, אמר: והכתיב אין כל חדש תחת השמש! אמר לו: בא ואראך דוגמתם בעולם הזה,
נפק אחוי ליה צלף.

נגה ראובני, שיח ועץ במורשת ישראל, נאות קדומים, דף 50

בנות צלפחד זכו, איפוא, לקבל נחלה בארץ, ... אולם היכן היתה נחלתן בארץ? עדויות
ארכיאולוגיות והיסטוריות על שמות מקומות כשמותיהן של בנות צלפחד (נעה, חגלה, תרצה)
מצביעות על אזורים בהר אפרים הצפוני. מדרונות רבים באזורים אלה בנויים קרקעות גיר דלות,
שלא יצלחו לגידול עצי פרי משובחים. לעומת זאת עולה בהן הצלף בהצלחה מרובה וגדל שם
המוניו גם בימינו כצמח בר.